

“ ขึ้นต้นเป็นมะโย่ง จบลงเป็นรองเง็ง ”

ประมุข อุทัยพันธุ์

“ขึ้นต้นเป็นมะโย่ง จบลงเป็นรองเง็ง” คิด ๆ แล้วก็
นำเข้าไปในพฤติกรรมของสังคมชนบท สมัยก่อนไม่ผิดกับ
เนื้อเพลงลูกทุ่งไทยเพลงหนึ่ง ซึ่งมีเนื้อร้องตอนหนึ่งว่า
“ขึ้นต้นเป็นลำไม้ไผ่ พอเหลาลงไปกลายเป็นบ้องกัญชา”

“ขึ้นต้นเป็นมะโย่ง จบ
ลงเป็นรองเง็ง” เป็นเรื่องราว
มุมหนึ่งของความบันเทิงของ
พี่น้องไทยมุสลิมในชนบท
บริเวณ ๓ จังหวัดภาคใต้ คือ
ปัตตานี ยะลา นราธิวาส ใน
อดีต

เมื่อ ๔-๕๐ ปีที่ผ่านมา สมัย
ที่ชนบทยังเป็นชนบทที่สมบูรณ์
แบบ ไม่เหมือนชนบทพัฒนาเช่น
สมัยนี้ นั่น มหรสพที่เข้าไปให้
ความบันเทิงแก่ชาวชนบทก็ได้
แก่ มะโย่ง กับ หนังตะลุง คินโหนด
มีการแสดง คินโหนดต่างครีกครื้น
รื่นเริงไปตาม ๆ กัน เหมือนกระดี่
ได้น้ำที่เดียว

เรื่องราวของมหรสพที่จะ
กล่าวต่อไปนี้ ขอกกล่าวเฉพาะ
มะโย่งเท่านั้น

มะโย่ง คือ มหรสพอย่าง
หนึ่งของไทยมุสลิม การแสดง
คล้ายมโนราห์ เนื้อเรื่องมาจาก
นิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ มีตัวพระ
ตัวนางและสนมเป็นหญิง เสนา
อำมาตย์และตัวตลกเป็นชาย ใช้

ฉากเพียงฉากเดียวตลอดจนเลิก
การแสดง การแต่งกายไม่วิจิตร
บรรจงเหมือนมโนราห์ ดนตรีก็มี
กลองแขก ซอ ซึง กรับ และ
แกระ (แกระ-ขึ้นไม้ไผ่ยาวขนาด
ไม้บรรทัดฟุต ๒ อัน จับเกาะกัน
เข้าจังหวะ)

มะโย่งที่มาแสดงนั้น บ้าง
แสดงเนื่องในงานมงคล เช่น งาน
แต่งงาน งานเข้าสูหนัด เป็นต้น
โดยเจ้าของงานรับมาแสดง บ้าง
แสดงเพื่อความบันเทิงแก่ท้องถิ่น
โดยเฉพาะ โดยผู้กว้างขวางใน
ท้องถิ่นนั้นรับมา มะโย่งไม่มีการ
เร่แสดงโดยตนเองเหมือนละคร
เร่หรือนักร้อง นักดนตรีสมัยนี้

เมื่อใครเป็นเจ้าภาพรับ
มะโย่งไปแสดง ผู้นั้นก็ต้องปลุก
โรงแสดงไว้ให้พร้อม ลักษณะ
เป็นโรงชั่วคราว เสาไม้ไผ่ หลังคา
จาก ส่วนหนึ่งของตัวโรงด้านหลัง
ซึ่งจัดเป็นที่วางสัมภาระและที่
แต่งกายก่อนออกแสดงนั้น ใช้ทาง
มะพร้าวขนาดด้วยซีกไม้ไผ่ ทำ
เป็นฝากำบังไว้ ด้านหน้าและ
ด้านข้างส่วนที่เหลือทั้งสองข้าง

ใช้ลำไม้ไผ่ทอดขวางด้านละลำ
โดยผูกติดกับเสาโรง เหนือพื้น
ประมาณ ๑ คอก เพื่อแสดงเขต
มิให้คนดูล่วงล้ำเข้าไปในโรง การ
แสดงก็แสดงกันบนผืนเสื่อกระจูด
หรือเตย ซึ่งปูบนพื้นดินหรือพื้น
หญ้าเต็มพื้นที่โรงแสดง เครื่องใช้
ประกอบการแสดงก็มีเพียงม้านั่ง
๑ ตัว วางอยู่หน้าฉากผืนสั้น ๆ
ไว้สำหรับตัวพระตัวนางนั่งเท่านั้น
ส่วนพวกดนตรีจะนั่งอยู่ภายใน
มุมหนึ่งด้านหน้าโรง พื้นที่ที่แสดง
นั้นต้องมีบริเวณด้านหน้าและด้าน
ข้างของโรงกว้างขวางพอสมควร
สามารถบรรจุผู้หนึ่งชมได้ประมาณ
๔-๕๐๐ คน ไม่มีการทำรั้วกำบัง
กันบริเวณ เพราะไม่มีการขาย
บัตรผ่านประตู กำหนดแสดงคราว
หนึ่ง ๆ ประมาณ ๒-๕ วัน ด้าน
อาหารการกินของคณะผู้แสดง
ส่วนมากเป็นภาระของเจ้าภาพ
ที่รับมาเป็นผู้บริการ

คราวนี้หันมาดูทางด้านผู้ชม
ซึ่งเป็นชาวบ้านในย่านชนบทนั้น
บ้าง เมื่อมีข่าวว่า มะโย่งจะแสดง
ที่ไหน เมื่อไร ก็จะบอกกล่าวเล่า
ขานกัน จากหมู่บ้านนี้ไปยังหมู่บ้าน
นั้น จากหมู่บ้านนั้นไปยังหมู่บ้าน
โน้น มีการวิพากษ์วิจารณ์ มี
การนัดหมาย มีการตระเตรียม
บรรยากาศทั่ว ๆ ไปของชนบท
ย่านนั้น เป็นบรรยากาศที่สดใส

รื่นรมย์ ราวเรียง ก่อนหน้าจะถึงวัน
แสดงตั้ง ๒-๓ วันที่เดียวย

เมื่อถึงกำหนดคืนแสดง หลัง
จากกินข้าวมื้อค่ำแล้ว ผู้จะไปชม
ก็เริ่มแต่งตัว โดยเฉพาะพวกผู้หญิง
นั้นฉูดฉาดเป็นพิเศษ เสื้อผ้าใหม่ ๆ
ที่เก็บเอาไว้ก็จะถูกนำออกมาสวม
ใส่ ผัดหน้าทาแป้ง แต่งผม ทาปาก
ได้เวลาก็กูเพเรียกเรียกหาเพื่อน
บ้านใกล้เคียง อุ้มลูกจูงหลาน หอบ
เสื่อเดินตามกันเป็นพรวน โดย
มีลูกหลานที่เป็นเด็กชายเดินแบก
คบนำหน้าเป็นหัวขบวน คบดัง
กล่าวพ่อบ้านจะจัดเตรียมไว้ให้
สำหรับใช้สองทาง เรียกว่า ยามอง
(อ่านว่า ยา-มอง) ซึ่งทำจากทาง
มะพร้าวแห้งส่วนปลายทาง ๒-๓
ทางรวมกัน แล้วใช้ใบมะพร้าว
จากทางดังกล่าวตัดพันผูกทาง
ไว้เป็นเปลาะ ๆ

ใกล้ถึงโรงมหรสพ เด็กผู้ถือ
คบจะดับคบ โดยวิธีฟาดปลาย
และขยี้กับพื้นดิน แล้วเอาคบไป
แอบซ่อนไว้ริมทาง เพื่อจะได้ใช้
อีกครั้งตอนขากลับ จากนั้นก็เข้าไป
ไปเลือกหาที่ปูเสื่อนั่งตามใจชอบ
รอเวลามะโย่งแสดง

มะโย่งจะเริ่มแสดงก็ก่อนเด็ก
เกือบ ๆ ๔ ทุ่ม และจะเลิกราว
๓-๔ นาฬิกาของวันใหม่

การนั่งดูมะโย่งนี้ จะแบ่ง
กันเป็นพวก ๆ ไม่ค่อยปะปนกัน
เหมือนดูมหรสพประเภทอื่น คือ
พวกผู้หญิงกับเด็กเล็ก ๆ พวกหนึ่ง
พวกนี้จะนั่งอยู่ใกล้โรง ถัดออกมา
ก็เป็นพวกชายหัวหน้าครอบครัว
และพวกสุดท้ายที่อยู่รอบนอกเป็น
พวกหนุ่มวัยคะนอง พวกนี้จะเกาะ
กลุ่มอยู่ตามเงามืดของร่มไม้

ดู ๆ ก็น่าจะเป็นระเบียบดี อยู่ และน่าจะนึกชมพวกหนุ่มวัย คคะนองที่รู้จักเสียสละที่นั่งให้แก่ สตรีเพศ และผู้มีอาวุโส แต่แท้จริง แล้ว นั่นคือ "แผนที่ดี" ของ พวกเขาด่างหาก ที่ได้ดของเขา เป็นเช่นไร ท่านผู้อ่านจะทราบได้ ในตอนหลัง

คณะมะโย่งนั้น เท่าที่เคยเห็น ไม่มีหญิงสาวโสดแสดงเป็นตัวละคร ตัวนาง ตัวพระตัวนางล้วนแต่มีสามีเป็นตัวเป็นตนแล้วทั้งนั้น และ ส่วนมากสามีก็อยู่ในคณะนั้นเอง อาจจะเป็นนักดนตรี หรือพวก เสนา ตัวตลก บางคณะตัวละคร ตัวนางเข้าสู่วัยกลางคน หน้าตา ไม่สะสวย แต่อาศัยลีลาและศิลปะ การแสดง จึงพอสามารถยืนโรง อยู่ได้ คณะนิยมของคณะนั้น กลับไปตกอยู่ที่ตัวประกอบฝ่าย หญิงเป็นส่วนมาก ที่แสดงเป็น พวกนางสนมหรือนักร้อง ซึ่งรูปร่างหน้าตาค่อนข้างสะสวย ยิ่ง ได้พวกหม้ายสาวมาแสดงด้วยแล้ว ก็ยิ่งเพิ่มความชื่นชอบให้กับผู้ชม เพราะจริตจะก้านแพรวพราว แสดงได้เต็มบทบาท ไม่เคอะเขิน เหนียมอาย ทำท่ายสวยตาผู้ชม เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ชมที่เป็นบุรุษเพศ ฉะนั้น พวก หม้ายสาวจึงเป็นที่ปรารถนาของ คณะยิ่งนัก คณะหนึ่ง ๆ ต้องมี อย่างน้อยหนึ่งคน แต่บางคณะ อาจจะมีถึง ๒-๓ คน ซึ่งยิ่งมาก ก็ยิ่งดี

หม้ายสาวให้ความสำคัญต่อ คณะมะโย่งนั้น ไซ้ว่าเฉพาะจริต จะก้านอย่างเดียวกับที่เหนียวแน่น หัวใจผู้ชม หากแต่ยังมีพฤติกรรม

ที่ลึกลงไปกว่านั้นอีก พฤติกรรม เช่นไร เอาไว้ทราบกันตอนหลัง ๆ ตอนนี้จะให้ทราบเพียงที่มาของ หม้ายสาวชาวมะโย่งเสียก่อน

โดยปกติมะโย่งเมื่อไม่มีใคร รับไปแสดง ผู้แสดงก็แยกย้ายไป ประกอบอาชีพหลักของตน เช่น ทำการประมง กรีดยาง หรือรับจ้าง เมื่อมีใครมาติดต่อหัวหน้า คณะ หัวหน้าคณะก็จะตามตัว สัมครพรรคพวกมา บางคนถึงแม้ มีอาชีพหลักที่รายได้ดี ก็ต้องยอม ทิ้งชั่วคราว เพื่อช่วยกันดำรงคณะ ไว้ มิให้คณะสลายตัว เพราะอย่าง น้อยก็เป็นงานอดิเรกที่ทำรายได้ ดีพอสมควรบางโอกาสอยู่เหมือนกัน

สัมครพรรคพวกของมะโย่ง ดังกล่าวนั้น บ้างก็เป็นเครือญาติ กัน บ้างก็เป็นเพื่อนสนิท บ้างก็ เป็นผู้ที่มีพระคุณต่อกัน จุดสำคัญ อยู่ที่หัวหน้าคณะ ที่จะให้ความรัก ความเคารพนับถือจากชาวคณะ ได้มากน้อยเพียงไร

สำหรับหม้ายสาวที่มาร่วม คณะนั้น มีอยู่ ๒ ประเภท ประเภท หนึ่งเป็นหม้ายสาวบริสุทธิ์ อีก ประเภทหนึ่งเป็นหม้ายสาวกร้าน โลภก็ย ประเภทหลังนี้ได้แก่พวก ชายประเวณี กล่าวกันให้จะแจ้ง ก็คือ โสเภณีนั่นเอง

สมัยก่อน ใครอย่าคิดว่า บัดตานี้ ยะลา และนราธิวาส ไม่มี โสเภณี มีและมากเสียด้วย อย่าง ในบัดตานีโรงแรมสิบกกว่าโรง มี โสเภณีประจำอยู่ทุกโรง นอกจาก ประจำอยู่ตามโรงแรมแล้ว ยัง ประจำอยู่ตามช่องอีก ๒-๓ แห่ง และพวกที่ไม่คิดประเจิดประเจ้อ

ก็เข้าบ้านเปิดบริการเป็นการ ภายใน พวกหลังนี้ไม่ค่อยสาธอน ไม่ปล่อยตัวจนไตรมาส รู้จักไว้ตัว บางโอกาส พวกนี้มีเสน่ห์แรง บาง คนกลับได้ดิบได้ดีภายหลังก็มี ได้ แต่งงานกับพวกเศรษฐีบ้าง ได้ เป็นคุณนายของข้าราชการระดับ สูงบ้าง และหม้ายสาวประเภทนี้เอง ที่คณะมะโย่งปรารถนายิ่งนัก ในการให้ร่วมการแสดง

ก็พอจะทราบถึงเบื้องหลัง ของหม้ายสาวชาวมะโย่งบ้างแล้ว คราวนี้ย้อนกลับมาชมมะโย่งกัน ดีกว่า เมื่อเริ่มแสดง เสียงซึงแซ่ จากผู้ชมก็ค่อย ๆ เงียบหายไป ทุกคนสนใจตอบทรวง และบท เจริจา ยกเว้นแต่กลุ่มพวกหนุ่ม วัยคะนอง ที่ซุบซิบพูดคุยกันเบา ๆ โดยไม่ค่อยจะสนใจต่อการแสดง เท่าใดนัก แต่จะร่วมสนใจเมื่อถึง บทตลก ซึ่งเรียกเสียงหัวเราะกัน ทัว

มีอยู่คำหนึ่งที่ถือกันว่าเป็น คำตลก เรียกเสียงหัวเราะจาก ผู้ชมทุกครั้งทีกล่าวคำนั้นออกไป เป็นคำกล่าวทำนองขัดแย้ง ไม่เชื่อ

หรือไม่เห็นด้วย คำนั้นคือคำว่า "ตาสี" ซึ่งแปลตรงตัวว่า ขี้ เช่น ผู้แสดงคนหนึ่งพูดว่า "ถ้าภูมิปาก กุจะบิน ไปเอาหางฟ้ามาเป็นเมีย" อีกคนจะกล่าวว่า "ตาสี" เพียงเท่านี้ก็หัวเราะกันครืนแครงไปเลย

(ปกคิคำ ๆ นี้ ใช้เป็นคำพูด ขัดคอกันในชีวิตประจำวันของ สังคมท้องถิ่น คล้ายกันกับสังคม ท้องถิ่นไทยพุทธ ที่ใช้คำว่า "วาว" ซึ่งตัดคำมาจากคำว่า ทวาร อัน หมายถึงก้น บางทีแถม "วาวกุด" เข้าไปด้วย)

การแสดงภายใต้แสงตะเกียง เจ้าพายุ ทำให้บรรยากาศภายใน โรงนั้นร้อนอบอ้าว ตัวพระตัวนาง ที่ "แต่งองค์ทรงเครื่อง" มักทนร้อน ไม่ไหว จำต้อง "ขอเวลานอก" บ้าง เพื่อหลบเข้าไปหลังโรง พัดวี พอคลายร้อนแล้วจึงค่อยออกมา แสดงต่อ

ในช่วงของการ "ขอเวลา นอก" นี้เอง เป็นโอกาสให้ผู้ชม ได้ออกไปซื้อหาของกินจากแม่ค้า ซึ่งวางขายอยู่ทั่ว ๆ ไป และเป็น โอกาสของเจ้าภาพที่รับมะโย่ง มาแสดง ได้ถือขันออกเดินเรียไร เงินจากผู้ชม โดยไม่มีการกำหนด อัตรา สุดแท้แต่ผู้ชมจะให้ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการช่วยเหลือเจ้าภาพ ซึ่ง ถ้าเจ้าภาพได้จ่ายเงินส่วนตัวให้ แก่หัวหน้าคณะผู้แสดงไปแล้ว เงิน ที่เก็บได้ก็ตกเป็นของเจ้าภาพเอง แต่ถ้ามองไม่ได้จ่ายค่าแสดง โดยตกลง ให้เจ้าภาพเป็นผู้จัดเก็บให้ เงิน จำนวนดังกล่าวเจ้าภาพก็มอบ ให้กับหัวหน้าคณะทั้งหมด การ เดินเรียไรในลักษณะเช่นนี้ ถือเป็นธรรมเนียมที่ทำได้ เพราะผู้ชม

พร้อมที่จะจ่าย ไม่มีใครคิดหลบ หลีกปลีกตัว

ด้วยการปฏิบัติต่อกันเช่นนี้ เอง การแสดงมะโย่งจึงไม่มีการ กั้นบริเวณและขายบัตรผ่านประตู ดังได้กล่าวแล้ว

การแสดงของมะโย่งจะ ดำเนินไปจนกระทั่งได้เวลาอัน สมควร ประมาณ ๑ หรือ ๒ นา- พิกาก็ยุติการแสดง ถ้าเรื่องยังไม่จบ ก็ยกยอดไปแสดงในคืน ต่อไป

มะโย่งจบไปแล้ว แต่คนดูยังไม่ยอมกลับบ้าน คงนั่งอยู่อย่างนั้น เพราะทุกคนรู้ว่าอีกสักครู่ หลัง จากผู้แสดงฝ่ายหญิงผลัดเปลี่ยน เสื้อผ้าแล้ว ก็จะเปิดแสดงรายการ พิเศษ เป็นรายการระทึกใจ นั่น คือ การเดินรอมเงิง ซึ่งรายการนี้เป็นที่ฮือฮาของพวกหนุ่ม ๆ ยิ่งนัก หลังจากที่ได้ทำตัวสงบเสถียรมา หลายชั่วโมง ก็เริ่มส่งเสียงเอะอะ ชอบใจ เป่าปากเปี้ยววิาวไปตาม กัน

ได้เวลา สวารอมเงิง ซึ่งก็คือ สาวมะโย่งนั่นเอง จำนวน ๔-๕ คน ก็นวนายออกมาจากหลังโรง ใน เครื่องแต่งกายชุดใหม่ ที่เหมาะ สำหรับการเดินรอมเงิง ดนตรี ซึ่งเปลี่ยนจากซอเป็นไวโอลิน มี พ้อง กลอง ให้จังหวะประกอบ ก็เริ่มบรรเลง ส่วนมากจะขึ้นเพลง เมาะอินังยาวอ เป็นปฐมฤกษ์ สาว รอมเงิงในชุดเสื้อบานงรัดรูป รับ กับใส่สร้อยบาเตะดอกสีสวยสด ซึ่ง ยืนเรียงแถวทั้งระยะห่างต่อกัน พอสมควร ก็เริ่มร้องเพลงและ ก้าวเท้าไปตามจังหวะเพลง สอง มือจับผ้าเช็ดหน้าข้างละชาย ยก

ย้ายสายแขนไปตามจังหวะเช่นกัน เดินหน้าบ้าง ถอยหลังบ้าง หมุน ตัวบ้าง ตามลีลาและศิลปะของ รอมเงิง

โอกาสนี้ พวกหนุ่ม ๆ ผู้ ชำนาญในศิลปะประเภทนี้ ก็จะ เริ่มแสดงตัว โดยก้าวเข้าไปเลือก สาวใดเป็นคู่เต้น จบเพลงก็ควัก เงินจ่ายให้เป็นการสมนาคุณ

การเดินของหนุ่มผู้ชำนาญ นั้น มักมีหลายลีลา ซึ่งจะมาใน ลีลาไหน สาวคู่เต้นรู้ "ไต" ทั้งนี้ เรียกว่าทันเกมลี อย่างลีลาหนึ่ง ฝ่ายชายจะใช้ปากคาบหมั้นบัตร เพื่อสมนาคุณแก่สาวคู่เต้น แต่มี กติกาของลีลาว่า สาวต้องใช้ปาก รับแทนมือ โดยคาบดึงบัตรนั้น มาจากปากหนุ่มคู่เต้น ลีลาที่รักรับ ล้อหลอกกันน่าดู เพราะถ้าสาว เชิงอ่อน ก็มักจะเสียท่าเอาแก้ม ไปชนจมูกหนุ่ม แต่ถ้าถูกสาวที่ ชำนาญ เผลอแผลบเดียวสาวจะรับ กระตุกบัตรนั้นไปเสีย โดยจมูก หนุ่มไม่มีโอกาสชนแก้มสาวเลย อย่างไม่รู้ก็ตี ถ้าสาวไม่สามารถ รับบัตรนั้นได้จบเพลง หนุ่มก็ หยิบยื่นให้เป็นการสมนาคุณเช่น กัน

หนุ่มบางคนแกล้งทำอาย เอาผ้าอเนกประสงค์ (กาเสงคือปะ) คลุมหัว ให้เพื่อน ๆ รับหลังส่งซ้ำ ไป ทำท่าเป็น ๆ เต็มผิวดิ้นถูก เตื่อ ๆ ต่ำ ๆ เรียกเสียงหัวเราะ จากผู้ชม แม้สาวคู่เต้นก็พลอยนึก ขื่นไปด้วย แต่ที่ไหนได้ ไม่นาน เขาก็ปล่อยลวดลายออกมาที่ละ นิด ๆ ยิ่งถึงตอนใกล้จบเพลง เป็น จังหวะเร็ว ซึ่งผู้เต้นจะใช้สองมือ เท้าสะเอว เดินเฉียงตัวขวาที่ซ้ายที่

พร้อมกับสลัดเท้าออกไป เจ้า
หนุ่มปล่อยลวดลายเต็มที สาวคู่
เต้นก็จำสนองตอบด้วยลวดลายที่
ทัดเทียมกัน มิฉะนั้น จะขายหน้า
แก่หนุ่มคู่เต้นและผู้ชมซึ่งจ้องมอง
ดูด้วยความระทึกใจ

การเต้นรอนเงิงนี้ คู่ใดเต้น
ได้ดี มีศิลปะแพรวพราว ผู้เล่น
ดนตรีก็ต้องบรรจงปล่อยังหวะ
เพลงให้สอดคล้องต้องกัน เรียกว่า
ไม่ยอมให้หน้าหน้าด้วยกันทุกฝ่าย
ก็จะสร้างความชื่นชอบประทับใจ
แก่ผู้ชมยิ่งนัก

การเต้นจะดำเนินไปประ-
มาณ ๑ ชั่วโมง พวกหนุ่ม ๆ ก็จะ
หยุดเต้น กลับไปนั่งรวมกลุ่มอยู่
ในเงามืดตามเดิม ทางฝ่ายสาวเจ้า
ก็หาหยุดการแสดงไม่ ดนตรีก็
เหมือนจะรู้ใจ จบเพลงนั้นแล้วก็
ขึ้นเพลงใหม่ต่อไป คราวนี้สาว
รอนเงิงแทนที่จะร้องเพลงประกอบ
การเต้นอยู่ในโรง ก็กลับเปลี่ยน
เป็นร้องเพลงประกอบการเดิน
นวยนาดออกจากโรง แยกย้ายกัน
เข้าสู่ฝูงชนคนดู คงมีเหลืออยู่บ้าง
สักคนสองคนที่คงเต้นอยู่ในโรง
ซึ่งส่วนมากจะเป็นพวกตะขิดตะ-
ขวงใจ ส่วนผู้ที่ออกนอกโรงนั้น
ก็คือพวกหม้ายสาวกร้านโลก็ยี่

หม้ายสาวที่เดินฝ่าฝูงชน
เข้าไป ก็เพื่อหวังรับการบริจาค
จากผู้ชม ผู้ชมบางคนก็นั่งอยู่ห่าง
ไกล ถ้าปรารถนาบริจาคบ้าง ก็
ใช้ไฟฉายส่องเป็นสัญญาณ สาว
รอนเงิงก็จะเดินเข้าไปหา การ
ใช้สัญญาณไฟฉายนี้ เป็นยอด
ปรารถนาของพวกหนุ่มวัยคะนอง
ที่นั่งอยู่ในเงามืดยิ่งนัก เพราะเป็น
"แผนที่ดี" ที่วางไว้ ดังได้กล่าว

แล้วตอนต้น

หม้ายสาวนักเดินมิใช่จะไม่รู้แผน แต่เคยชินกับแผนนั้นมา มากต่อมาก จึงไม่ยี่หระ คงเดินตรงไปยังจุดนั้น ท่ามกลางสายตาคคนดูทั้งหลายที่รู้ว่าจะเกิดอะไรขึ้น ซึ่งนางผู้เดินเข้าไปเพื่อรับบริจาค นั้น ก็รู้ดีอยู่แล้วว่า การรับบริจาคจากเงามืดนั้นเป็นการเปลืองตัว เพราะต้องถูก “แต่ะอั้ง” บ้าง แต่เพื่อแลกกับเงินและสิ่งของที่ได้มา ทั้งไม่ก่อให้เกิดการประณามว่าตนเป็นคนหยิ่งจองหอง ก็พอที่นางจะยอมเสียสละให้บ้าง เพื่อเป็นการถนอมหน้าใจผู้ชื่นชอบตนไว้

บางครั้งหม้ายสาวเจ้าถูก ลวนลามเกินสมควร นางก็จะร้องเอะอะขึ้น ผู้งชนคนดูก็จะชะเง้อชะเง้อแลไปตามเสียง แสงไฟฉายบางดวงก็จะพุ่งไปยังจุดนั้น ทำเอาพวกหนุ่มคะนองทั้งหลายต้องหยุดการกระทำ นั่งจ้องเอาหน้าซุกหว่างขาไม่ให้ใครจำได้ ปลอ่ยให้หม้ายสาวเจ้าเสน่ห์เดินนวนายนาด ยิ้มระรื่นกลับออกมา เหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้นแก่นาง เหตุการณ์สู่ปกติ ไม่มีใครคิดข้องใจแต่อย่างใด เพราะทุกคนรู้ดีว่า เป็นเรื่องธรรมดา-ธรรมดา

เมื่อสิ้นสุดการรับบริจาคแล้ว ก็กลับเข้าสู่โรง ดนตรีจะขึ้นเพลงสุดท้ายเป็นการอำลา สาวรอรองเงิงทั้งหลายจะยืนเรียงแถวคารวะผู้ชม ก็เป็นอันสิ้นสุดการแสดงอย่างสมบูรณ์ในคืนนั้น

ผู้ชมต่างพากันกลับบ้าน คงเหลือแต่พวกหนุ่ม ๆ บางคนเท่านั้น ที่ยังมีข้อผูกพันกันอยู่กับ

สาวรอรองเงิง กล่าวคือ ในการบริจาคให้กับสาวรอรองเงิงในมุมมืดของพวกหนุ่ม ๆ นั้น หนุ่มบางคนก็ให้เป็นเงิน แต่บางคนให้เป็นสิ่งของ เช่น แหวน สร้อยคอ ไฟฉาย ผ้าคล้องคอ เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งสิ่งของที่มอบให้ นั้น มิใช่เป็นการให้โดยเด็ดขาด แต่เป็นการให้ที่มีเงื่อนไข อันเป็นที่รู้ ๆ กันว่า เสมือนเป็นการฝาก โดยผู้ให้หรือผู้ฝากจะนำเงินไปไถ่ถอนหลังจากเลิกการแสดงแล้ว อัตราค่าไถ่ถอนไม่กำหนด การมอบสิ่งของเพื่อการไถ่ถอนนี้ มักแสดงออกถึงความในใจของหนุ่มผู้ติดเนื้อติดใจสาวนักเดินเข้าแล้ว และต้องการโอกาสสร้างสื่อสัมพันธ์กันต่อไป

แม้ผู้ชมกลับกันแล้ว ไฟในโรงก็ยั้งสว่างอยู่เช่นเดิม เพราะต้องเก็บข้าวของเข้าที่เข้าทางให้เรียบร้อย ล้างหน้าล้างตา ลูบเนื้อลูบตัวให้กายใจสดชื่นกระปรี้กระเปร่าขึ้นมาบ้าง หลังจากเหน็ดเหนื่อยมาทั้งคืนกับการแสดง จากนั้นก็นั่งพักผ่อนพูดคุย ทั้งนับเงินรายได้กันไปพลาง ๆ จังหวะนี้เองพวกหนุ่มเจ้าของสิ่งของก็เข้ามาขอไถ่ของ พร้อมกับถือโอกาสร่วมวงสนทนาด้วย โดยเฉพาะกับหม้ายสาวเจ้าเสน่ห์ที่ตนมอบของให้มากกะหนุงกะหนิงกันไปตามเรื่องตามราว ชาวคณะคนอื่น ๆ ก็เปิดโอกาสให้ โดยแยกตัวออกมาห่าง ๆ ปลอ่ยให้คู่สัมพันธ์ได้มีโอกาสซักไซ้ไล่เรียงระบายนความในใจกันบ้าง สมควรแก่เวลาเจ้าหนุ่มก็กลับ ไปนอนหลับฝันหวานฝันค้าง หรือฝันสลาย เอาเองที่บ้านของตน

นี่คือพฤติกรรมของ “ขึ้นต้นเป็นมะโย่ง จบลงเป็นรอรองเงิง” ที่ปรากฏตามชนบทในสมัยอดีต ซึ่งแตกต่างกับมะโย่งที่แสดงในตัวเมือง สิ่งที่เราคิดว่า มันเป็นไปได้ไม่ได้เช่นนั้น ก็เป็นความคิดที่ยังคลาดเคลื่อน เพราะความจริงปรากฏออกมาแล้ว มันเป็นไปได้ และเป็นมาแล้ว จริง ๆ อยู่ สังคมหนึ่งอาจไม่ยอมรับ แต่มันกลับเป็นสิ่งที่ปรารถนาของอีกสังคมหนึ่ง พฤติกรรมทำนองนี้มีประจักษ์ให้รู้ให้เห็นกันมากมายหลายกรณีมาแล้วทั้งในอดีตและปัจจุบัน

“ขึ้นต้นเป็นมะโย่ง จบลงเป็นรอรองเงิง” คิด ๆ แล้วก็เข้ามาในพฤติกรรมของสังคมชนบทสมัยก่อน ไม่ผิดกับเนื้อเพลงลูกทุ่งไทย เพลงหนึ่ง ซึ่งมีเนื้อร้องตอนหนึ่งว่า “ขึ้นต้นเป็นอำไม่ไผ่ พอเหลาลงไปกลายเป็นบ้องกัญชา”

ปัจจุบัน อย่าว่าแต่มะโย่งในชนบทเลย แม้มะโย่งในเมืองก็หาดูได้ยาก มีอยู่บ้างบางครั้งก็เคยปรากฏในงานรื่นเริงสำคัญ ๆ ที่เอกชนหรือทางราชการจัดขึ้น แต่ก็เป็นลักษณะมะโย่งประยุกต์ โรงแสดงมีหีบมีฉากตระการตาอย่างละคร และที่ก้าวหน้าไปอีกก็คือ มีสาว ๆ นุ่งกระโปรงมาเต้นหน้าฉาก ยั่วเย้ากระเซ้าอารมณ์ผู้ชม ทำนองพวก “หางเครื่อง” ของวงดนตรีลูกทุ่งสมัยนี้ เปลี่ยนแปลงรูปแบบของมะโย่งในอดีตอย่างชนิดที่พอจะเรียกได้ว่า กลับหน้ามือเป็นหลังมือ

อย่างนี้ไม่ทราบว่าจะเรียกเจริญขึ้น หรือ เจริญลงกันแน่ □